

DIAK

Jenni Haltia

Katriina Laiho

Sosionomi (YAMK)

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyö, 2024

Arvojen näkyminen seurakunnissa

Seurakuntien toiminnan muutos ja alueelliset kehitystrendit

2024

TIIVISTELMÄ

Jenni Haltia ja Katriina Laiho
Arvojen näkyminen seurakunnissa
Seurakuntien toiminnan muutos ja alueelliset kehitystrendit 2024
30 s. ja 2 liitettä
Syksy, 2024
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (YAMK)
Arvot, yhteisöt ja etiikka

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia seurakuntien muutosta ja alueellisia kehitystrendejä osana vuonna 2022 aloitettua pitkittäistutkimusta. Tämä oli pitkittäistutkimuksen toinen osa. Tarkoituksena oli koota kvalitatiivista aineistoa seurakuntien mahdollisista eroista ja muutossuunnista.

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua fokusryhmähaastattelua ja analysointimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Haastatteluseurakunnat olivat samat kuin ensimmäisessä tutkimuksessa. Haastatteluihin osallistui 6–12 seurakuntien työntekijää, luottamushenkilöä ja seurakuntalaista.

Tuloksena oli artikkelikokoelma, josta tämä opinnäytetyöraportti käsittää arvojen ja toimintaympäristön muutosten tarkastelun. Haastatteluissa oli paljon puhetta varhaiskasvatus- ja kouluyhteistyön muutoksista, resurssien vähenemisestä, koronan ja Ukrainan sodan jälkivaikutuksista sekä yhteiskunnallisesta arvokeskustelusta. Esiin nousivat kaikkien ihmisarvoinen kohtelu, luontoarvot ja sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät käytännön kysymykset.

Arvoaiheisiin vastaaminen oli vaikeaa ja vähäistä. Haastateltavat toivoivat enemmän ja avoimempaa arvokeskustelua. Tähän koettiin löytyvän sekä halua että osaamista. Piispantarkastukset ja strategiatyöskentelyt toimivat hyvinä keskustelupaikkoina. Seurakunnat korostivat yhtenäisyyttä ja yhteisöllisyyttä, kirkko keskellä kylää -ajattelua sekä omaleimaisuutta ja paikallisuutta.

Asiasanat: alueellisuus, arvomuutos, evankelis-luterilainen kirkko, kirkon jäsenyys, kvalitatiivinen tutkimus, pitkittäistutkimus, seurakuntaelämä, toimintaympäristö

ABSTRACT

Jenni Haltia and Katriina Laiho

The Visibility of Values in Parishes

The change in the operation of parishes and regional development trends.

30 p, 2 appendices

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor of Social Services (YAMK)

Fall 2024

The purpose of this thesis was to examine changes in parishes and regional development trends as part of a longitudinal study initiated in 2022. This was the second part of the longitudinal research. The aim was to gather qualitative data on potential differences and changes in direction within the parishes.

The data collection method used was semi-structured focus group interviews, and the analysis method was data-driven content analysis. The interviewed parishes were the same as those in the first study. The interviews involved 6-12 individuals from the parishes, including staff, elected officials, and parishioners.

The result was a collection of articles, of which this report focuses on the examination of changes in values and in the operational environment. The interviews featured extensive discussions on changes in early childhood education and school collaboration, the reduction of resources, the aftermath of COVID-19 and the war in Ukraine, as well as social value discourse. Key topics included the importance of treating all individuals with dignity, environmental values, and practical issues related to gender and sexuality.

Respondents found it challenging to address value-related topics, and discussions were limited. Interviewees expressed a desire for more open and active discussions about values. They felt there was both the willingness and the expertise for this. Episcopal visits and strategic planning sessions served as effective platforms for dialogue. Parishes emphasized unity and community, the concept of the church as the center of the village, as well as distinctiveness and locality.

Keywords: Change in values, Church Membership, Parish Life, Evangelical Lutheran Church, Longitudinal Study, Qualitative Research, Regionality

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	8
2 KESKEISET KÄSITTEET	9
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	13
4 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ; TYÖELÄMÄKUMPPANIT JA AIKATAULU	14
5 TUTKIMUS- JA ANALYYSIMENETELMÄT	15
6 ANALYSOITAVA MATERIAALI JA TULOSTEN KIRJOITTAMINEN	19
7 TULKINTA.....	23
8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	24
9 TYÖELÄMÄPOHDINTA	25
LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Seurakuntien toiminnan muutos ja alueelliset kehitystrendit -pitkittäistutkimuksen tarkoituksena on laadullisen tutkimuksen avulla löytää uusia näkökulmia paikallisseurakunnissa käynnissä olevaan muutokseen. Meidän viiden opiskelijatutkijan osuus oli pitkittäistutkimuksen toinen vaihe eli kaksi vuotta sitten on toteutettu ensimmäiset haastattelut ja kahden vuoden kuluttua toteutetaan seuraavat. Tutkimuksen kohteena olivat arvot ja toimintaympäristö, toimintakulttuuri ja yhdessä tekeminen sekä osallisuuden ja kohtaamisen kehittyvät muodot. Tutkimusaineisto kerättiin 25 seurakunnasta fokusryhmähaastatteluilla alkuvuodesta 2024 ja ne litteroitiin ja anonymisoitiin yhteiskäyttöön tätä tutkimusosuutta varten. Suurin osa noin kahden tunnin mittaisista haastatteluista toteutettiin paikan päällä tutkimusseurakunnissa ja osa Microsoft Teamsin välityksellä tutkimusseurakunnan toiveiden mukaisesti. Haastatteluissa oli mukana kaksi opiskelijaa eli jokainen meistä oli mukana kymmenessä haastattelussa, litteroi 5 haastattelua ja analysoi kaikkia 25 aineistoa.

Tämän pitkittäistutkimuksen rahoittajana on Kirkkohallitus ja sitä varten on perustettu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon eri sektoreilta valittujen asiantuntijoiden muodostama ohjausryhmä, joka seuraa tutkimuksen etenemistä säännöllisin väliajoin. Tutkimusta ohjaavat Diakin lehtorit Päivi Thitz ja Heidi Zitting ja he kirjoittivat kokonaisuutta tarkastelevan artikkelin tähän kirkkohallituksen julkaisemaan tutkimukseen. Kirkkohallitus julkaisee tutkimuksen keväällä 2025.

Koska arvomuutos on hidasta pitkälläkin aikavälillä, eikä muutosta kahden vuoden takaiseen tutkimukseen ollut juurikaan havaittavissa, keskityimme tuottamaan artikkelin erityisesti arvojen ja toimintaympäristön näkymisestä Suomen seurakunnissa tällä hetkellä. Artikkelin liitteenä (liite 2). Artikkelin keskeisinä löytöinä ovat perinteisten luontoarvojen ja ihmisen arvon tämänhetkiset tulkinnat sekä rahan vaikutus arvokeskustelussa. Haastateltavat toteuttivat pääsoin samanlaisia arvoja omaan paikalliseen ympäristöönsä

sopivilla tavoilla. Tämä raportti sisältää kuvauksen artikkelin muodostumisesta ja sellaista pohdintaa, jota emme voineet liittää varsinaisen artikkelin osaksi.

Arvoista keskustelu koettiin haasteelliseksi, mutta haastateltujen toimintakuvausten kautta oli mahdollista päästä käsiksi niiden taustalla vaikuttaviin arvoihin ja asenteisiin. Haastateltavat osasivat jonkin verran eritellä oman alueensa omaleimaisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja verrata niitä kokonaiskirkossa meneillään oleviin muutoksiin. Iso osa paikallisista valinnoista ja toiminnoista näyttäytyi tutkimuksen kannalta merkityksellisinä vasta analysoitaessa osana valtakunnallista muutosta suhteessa toisten alueiden kokemuksiin.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla tarkoitetaan 354 seurakunnasta koostuvaa maanlaajuista kristillistä yhteisöä, jonka jäseniä paikallisseurakuntien kautta oli vuonna 2023 3,6 miljoonaa eli 65,1 % suomalaisista. (Suomen ev.lut. kirkko, i.a.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa ja tilastoja tutkitaan vuosittain useissa kymmenissä erilaisissa julkaisuissa, erityisesti Kirkon tutkimuksen julkaisemana. Näistä laajimpia ovat kirkon nelivuotiskertomukset ja viime aikaisina suurina kokonaisuuksina ovat olleet tutkimus milleniaaleista sekä kirkosta yhteiskunnassa. (Suomen ev.lut. kirkko, i.a.) Tämä tutkimus pyrkii antamaan äänen paikallisseurakunnissa toimiville ja työskenteleville henkilöille. Kuten 2022 julkaistu tulevaisuusselonteko Siunauksen signaalit (2022), myös tämä on haastattelututkimus, joka pyrkii pääsemään lähelle seurakuntien arkea. Siunausten signaalit on kuitenkin koottu satunnaisotoksilla ja tämä on ainutlaatuinen seurakunnallinen tutkimus systemaattisen kvantitatiivisen aineistokeruunsa vuoksi.

Seurakuntien toiminnan muutos ja alueelliset kehitystrendit -pitkittäistutkimuksen tarkoituksena on laajentaa ymmärrystä seurakuntien arjesta laadullisen

tutkimuksen kautta. Tarkoituksena on tarkastella pitkällä aikavälillä eri alueilla olevien seurakuntien toiminnan muutosta ja kehityksen suuntaa. Tutkimus on kehitetty yhteistyössä Diakonia-ammattikorkeakoulun, Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston ja Kirkon tutkimuksen ja koulutuksen kanssa. Ensimmäisellä tutkimuskierroksella sovitut periaatteet ohjaavat sekä tätä että tulevia haastattelututkimuksia, jotta tulokset ovat vertailukelpoisia.

Tutkimuksen ymmärtämiseen voi soveltaa monitapaustutkimuksen tutkimusstrategiaa. Tutkimuksen tarkoituksena ei siis ole tilastollisesti laaja tutkimusotos, vaan muutamaan tapaukseen syventyminen ja niiden kautta havaintojen tekeminen. On tärkeää hahmottaa, että teorian rooli tutkimuksen taustalla on yksinkertainen. Tutkimme haastatteluissa sanottuja asioita ja erittelemme ja yhdistelemme niitä löytääksemme laajempia ilmiöitä. Kaikissa tutkimuksen vaiheissa olemme rajanneet tutkittavaa tutkimuskysymysten mukaisesti. Myös haastattelukysymykset ja analysoimisen tapa on sovellettu tukemaan tutkimuskysymyksiä. (Yin, 2018, s. 34–81.)

Toinen tutkimusta hahmottava lähestymistapa on kanssatutkimus. Sillä tarkoitetaan tutkimusmenetelmää, jossa asiantuntijuus on sekä tutkittavilla että tutkijoilla. Sen perusteella emme ole pyrkineet tieteelle tyypilliseen objektiivisuuteen, vaan huomioineet sen, että kaikki tieto on tietäjästä riippuvaista ja että jokainen tutkija ja tutkittava tuottaa sitä omasta asemastaan käsin. Pyrimme huomioimaan, että haastattelut sallivat vastauksia niihin kysymyksiin, joita tutkimuskysymykset sallivat kysyä. Vaikka haastattelumateriaali on relativistista, siitä on tulkinnan kautta mahdollista etsiä moninaisia ja osin myös kokonaisvaltaisia näkökulmia. (Hoppania, 2023.)

Laadullisen tutkimuksemme aineistonkeruu toteutettiin fokusryhmähaastattelulla ja analysoinnin perustana oli aineistolähtöinen analyysi. Tulosten kirjoittamista ohjasi laadullisen tutkimuksen mukainen aineiston käsittely. Tutkimuksemme fokuksessa ovat arvot ja arvomuutos.

Suomalaisten arvoja pitkään tutkinut Martti Puohiniemi pitää tekoja arvojen kannalta oleellisena. Hänen mukaansa arvojen muutosta voidaan havainnoida

suhteessa yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja yhteiskunnallisista muutoksista saadaan tietoa arkea havainnoimalla. Suomalaisten arvoja on tutkittu säännöllisesti jo yli 100 vuotta. Tutkimuksissa on aina korostunut kaksi arvoa ylitse muiden: luontoarvot ja tasa-arvo (Puohiniemi, 2022; artikkeli 1.)

Halusimme tutkia arvojen muutosta sen suhteen, miten lakimuutos nuorten ottamisesta päätöksentekoon on muuttanut seurakuntien suhtautumista alaikäisiin seurakuntalaisiin ja tätä kannatettiin ohjausryhmässä. Seurakuntien on nykyään joko yksin tai yhteistyössä toisten kanssa muodostettava alle 29-vuotiaista konfirmoiduista seurakunnan jäsenistä nuorten vaikuttajaryhmä. Tällä mahdollistetaan se, että nuoret voivat osallistua ja vaikuttaa seurakunnan toimintaan. Vaikuttajaryhmän tarkoituksena on vaikuttaa asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon sekä lisäksi osallistua seurakunnan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. (KJ 1036/ 2023.) Suomalaisia nuoria mietityttävät eniten kysymykset ympäristöstä, terveydestä, taloudesta, yhteiskunnan vakaudesta ja ulkoisesta turvallisuudesta (Limnell, 2022). Oli kiinnostavaa selvittää, minkä ikäisten suuret kysymykset saavat eniten tilaa seurakunnallisissa keskusteluissa ja onko nuorten tulo vahvemmin osaksi päätöksentekoa muuttanut tai muuttamassa seurakunnassa toiminnan tasolla näkyviä arvoja.

Halusimme nostaa omiksi kappaleikseen suuret yhteiskunnalliset arvokeskustelut, mikäli näistä nousisi tarpeeksi aineistoa. Yksi näistä on sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvät ajatukset ja käytänteet. Tällä hetkellä esimerkiksi kuusi seurakuntaa kymmenestä on avannut ovensa samaa sukupuolta olevien avioliittoon siunaamiselle Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä. Uudellamaalla samassa kirkossa voi vihkiä ruotsinkielisen seurakunnan sateenkaaripareja, mutta ei suomenkielisen seurakunnan, vaikka seurakunnat toimivat samoissa tiloissa. Rippikoulutyössä sateenkaarevien nuorten kohtaamisesta keskustellaan lähes kaikissa seurakunnissa, ja etelän suuret kaupungit suunnittelevat erityisiä sateenkaareville nuorille suunnattuja teemariippikouluja. Milleniaaleja on tutkittu myös seksuaalisuuden ja parisuhteiden tasolla (Kejonen, 2023.) Ja heidän ikäpolvelleen (1981–1996 syntyneet) on tyypillistä sekä individualismin että perhearvojen korostus. Tutkimuksen mukaan moninaisuuden tunnustamisella, myönteisellä

näkemyksellä ihmisen seksuaalisuuteen ja myös sinkkuuden teologialla, voisi olla paikkansa paikallisseurakuntien arjessa. Näiden näkyminen oli hyvin paikallista ja omaleimaista haastatteluseurakunnissa.

Pitkällinen pohdinnan jälkeen emme nostaneet mitään tiettyä aihetta tutkimuskysymyksiin vaan halusimme, että haastateltavat saavat nostaa esille juuri heille relevantteja teemoja. Yhteiskunnallinen keskustelu ja oma seurakuntatyömme antoivat kuitenkin aihetta olettaa joidenkin aiheiden esiin nousemista. Ympäristöasiat ovat nousseet viime vuosina esille seurakunnissa erityisesti ympäristödiplomien suorittamisen myötä. Viimeaikaiseen keskusteluun viitaten osasimme odottaa ympäristöasioiden nousevan esille ainakin jossakin määrin. Sen myötä tutkimukseen tuli aspekti siitä, miten seurakunnallisessa keskustelussa tulevat esiin Kestävän Kehityksen teemat. Kestävä kehitys on jatkuvaa ohjattua muutosta yhteiskunnassa paikallistasolta koko maailman kattavaan laajuuteen. Tällöin päätöksenteossa huomioidaan yhdenvertaisesti ihminen, ympäristö ja talous. (Ympäristöministeriö, 2023.) Yhdenvertainen ja oikeudenmukainen yksilön kohtelu, ihmisarvon kunnioittaminen ja yksilönvapaus korostuvat kestävässä kehityksessä (Arajärvi, 2011). Olimme kiinnostuneita siitä, miten paikallisseurakunnissa ymmärretään vastuu kestävästä kehityksestä periaatteisiin sitoutumiseen ja mitkä arvot nousevat hallitseviksi keskusteluissa ja päätöksenteossa. Seurakuntien fyysinen toimintaympäristö on murroksessa taloudellisen tilanteen muuttuessa ja kiinnostavaa oli tutkia puhuttujen arvojen ja käytännön toimien arvojen välissä olevaa ristiriitaa.

Spiritualiteetti 2020-luvun Suomessa kuvaa Gallup Ecclesiasticasta nostetuilla tilastoilla, miten lähes puolet suomalaisista kokee luonnossa liikkumisen ja oleskelun lähentävän heitä Jumalaan tai johonkin korkeampaan voimaan ja että yli puolet suomalaisista kokee, että ilmastonmuutoksen torjunta ja siihen liittyvä vaikuttaminen kuuluvat ev.lut. kirkon tehtäviin. Ympäristöasiat voidaan nähdä siis spirituaalisena asiana sekä hengellisyyden hoitamisen että moraalisen toimijuuden näkökulmasta (Salminen, 2022.)

Kestävän kehityksen teemat liittyvät myös materiaaliseen vaurauteen ja seurakunnallisessa keskustelussa nousevat aiheina heikkenevä talous ja

pienenevät resurssit. Erityisesti pienimpien seurakuntien kohdalla seurakuntaliitos on edessä ennemmin tai myöhemmin ja seurakuntalaisten määrä vähenee kaikkialla sekä kirkosta eroamisen että syntyvyyden laskun myötä. Suuremmissakin seurakunnissa resurssit pienenevät ja työalojen kohdalla on jouduttu miettimään tärkeysjärjestystä; mihin nyt panostamme, jotta seurakunnan tulevaisuus olisi taattu.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tarkoituksena oli tutkia seurakuntien muutosta ja alueellisia trendejä. Aiemman tutkimuksen kysymyksiä ovat olleet seurakuntien tehtävä paikkakunnalla ja sen näkyminen resursseissa. Toimintaympäristöjen ja arvojen kohdalla kysyttiin paikkakunnalla vallitsevista arvoista ja asenteista sekä siitä, ovatko ne muuttuvia vai paikallaan pysyviä. Lisäksi kartoitettiin tutkimusseurakuntien alueella toimivia herätysliikkeitä. (Helle, 2022.) Tällä tutkimuskierroksella meitä kehoitettiin jättämään taustojen selvittely, sillä tämänkaltaiset muutokset eivät todennäköisesti näy näin lyhyellä aikavälillä.

Opinnäytetyömme on artikkeliopinnäytetyö, joka perustuu pitkittäistutkimukseen seurakuntien muuttuvista arvoista. Tutkimuksen laajemmat aiheet määriteltiin jo edellisellä tutkimuskierroksella, mutta olemme valinneet niistä ne, jotka halusimme nostaa nyt esille. Perusteena käytimme viimeisen kahden vuoden aikana tapahtuneita asioita tai ilmiöitä, jotka ovat vaikuttaneet tämän tutkimuskierroksen vastauksiin, esimerkiksi korona ja Ukrainan sotatilanne. Otimme tavoitteeksemme löytää ajankohtaisia liikahduksia asenteissa ja sen lisäksi toiminnan tasolla näkyvät arvovalinnat. Eniten keskustelussa nousseet aiheet nostettiin omiksi luvuikseen ja jonkin verran tilaa pyrimme löytämään myös uudentuntuisille ajatuksille.

Arvoartikkelin tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Millaisissa arvoympäristöissä seurakunnat toimivat? Miten arvojen muutokset vaikuttavat seurakunnissa toiminnan tasolla? Sekä haastattelut, että analysointi on pyritty tekemään niin, että tutkimuskysymykset ovat ohjanneet valintoja.

4 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ; TYÖELÄMÄKUMPPANIT JA AIKATAULU

Kyseessä on tutkimus, jossa aineisto kerättiin aiheisiin liittyvien tutkimuskysymysten avulla haastattelemalla etukäteen valittujen seurakuntien työntekijöitä, luottamushenkilöitä ja seurakuntalaisia. Seurakuntia oli yhteensä kaksikymmentäviisi ja ne olivat samat edellisellä tutkimuskierroksella. Turun arkkhiippakunnasta oli neljä seurakuntaa, muista suomenkielisistä kolme. Eteläisin seurakunta oli Helsingissä ja pohjoisin Inarissa. Seurakuntien koko vaihteli pienimmistä suurimpiin ja ympäristö maaseudulta kaupunkeihin. Tarkoitus oli, että haastatteluseurakunnissa olisi mahdollisimman suuri diversiteetti ja näillä periaatteilla seurakunnat on valittu ja heidän kanssaan on sovittu ainakin kolmesta haastattelukierroksesta, joista meidän on siis toinen.

Opinnäytetyön ohjausryhmässä oli edustajia Kirkkohallituksesta, Kirkon tutkimuskeskuksesta ja Hiippakunnista ja he tapasivat meitä säännöllisesti ja esittävät toiveensa siitä, mitä asioita tutkimme ja mihin suuntaan etenemme. Heidän tutkimustamme kohtaan osoittama mielenkiinto oli tärkeä motivaattori työlään aineistonkeruun ja analysoinnin aikana ja auttoi laittamaan itselle nousseita kysymyksiä oikeisiin mittasuhteisiin.

Tutkimuskysymykset opiskelijatutkijat tekivät yhteistyössä tutkimusta ohjaavien Päivi Thitzin ja Heidi Zittingin kanssa ja ohjausryhmä teki huomioita ja hyväksyi kysymykset loppuvuodesta 2023. Haastattelut toteutettiin seurakuntien toiveiden mukaisesti tammikuussa ja helmikuussa 2024. Kevään aikana haastattelut lisäksi litteroitiin. Aineiston analysointi ja tulosten kirjoittaminen aloitettiin maaliskuussa.

Huhti- ja toukokuussa oli saatavilla alustavia tutkimustuloksia, julkaisunajankohdan päättäminen ja lisäksi viestintää. Kesän ja alkusyksyn aikana artikkelit työstettiin esitarkastusvaiheeseen ja lähetettiin kirkkohallitukseen oikoluettavaksi. Lopullinen hiominen tapahtui loppuvuodesta ja valmis kirja julkaistaan maaliskuussa 2025.

5 TUTKIMUS- JA ANALYYSIMENETELMÄT

Teimme laadullista tutkimusta haastattelumenetelmällä. Haastattelumetodiin emme voineet vaikuttaa, koska ne ratkaisut oli tehty jo ensimmäisellä haastattelukierroksella kaksi vuotta sitten. Mikäli olisimme päätyneet toisenlaiseen ratkaisuun, tulokset eivät olisi olleet vertailukelpoisia keskenään. Haastattelemisen on kuitenkin usein ainoa keinoa kerätä aineistoa ihmisten asioille antamista merkityksistä ja tulkinnoista. Kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, asiaa on järkevää kysyä häneltä itseltään. (Tuomi, 2018.) Ryhmän sosiaalinen vuorovaikutus ei ole tutkimusongelma, vaan erityispiirre, joka määrittää tuotettavaa aineistoa. Haastattelijan on mahdollista esimerkiksi toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä tai selventää sanamuotoja. (Puusa, 2020; Tuomi, 2018.)

Haastattelumenetelmämme oli tarkemmin määriteltynä ryhmäkeskustelu. Se eroaa ryhmähaastattelusta siinä, että ryhmän on tarkoitus olla vuorovaikutuksessa keskenään, ei vain haastattelijan kanssa. Edellisen haastattelukierroksen palautteissa ja niitä seuranneissa yhteydenotoissa näkyi, että seurakunnat olivat kokeneet saavansa uusia oivalluksia ja uutta ajateltavaa yhteisestä keskustelusta. Laadullisen tutkimuksen olikin tarkoitus olla sosiaalinen konstruktio, joka vaikuttaa toisten ihmisten sosiaaliseen todellisuuteen. (Puusa, 2020; Helle, 2022.) Edellinen ryhmä käytti metodinaan puolistrukturoituja fokusryhmähaastatteluita. Sillä tarkoitetaan laadullista tutkimusmenetelmää, jonka vahvuutena on erilaisten mielipiteiden esille saaminen (Mäntyranta, 2008).

Haastattelut toteutimme ennalta sovitulla tavalla ja haastattelutilanteeseen menimme pareittain. Koska meitä oli viisi, parit vaihtelivat seurakunnan mukaan, kuitenkin niin että jokainen meistä kävi haastattelemassa 10 eri seurakuntaa. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin auki. Sen jälkeen etsittiin esille nousevia, yhteisiä teemoja, joita lähdettiin analysoimaan aineistosta nousevien huomioiden mukaisesti.

Haastattelujen kaava oli yksinkertainen. Alussa käytiin läpi keskustelun säännöt ja rajat eli tutkija määritteli mistä, miksi ja miten puhutaan. Hän kiitti osallistujia ja ohjasi avauskierrokseen, jossa jokainen pääsi esittelemään itsensä. Keskiosassa haastattelija ei osallistunut substanssikeskusteluun, mutta ohjasi keskustelua oleelliseen suuntaan haastattelukysymysten ja niihin liittyvien mahdollisten apukysymysten mukaisesti. Haastattelukysymykset esitettiin sellaisina kuin ne olivat yhdessä tutkimusryhmän kanssa muotoutuneet. Pyrimme ohjaamaan keskustelua mahdollisimman vähän. Toisinaan kuitenkin oli tarpeen selventää kysymyksiä, esimerkiksi sanomalla, että arvoilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi diakoniatyössä käytävää keskustelua avun tarpeen kohdistamisesta. Joskus joku haastatelluista oli hiljaa ja jos näin kävi, haastattelijan rooliin kuului huomioida hänet ja rohkaista tuomaan oma äänensä esille. Lopuksi haastattelija kokosi lyhyen yhteenvedon ja kiitti tästä haastattelusta. (Puusa, 2020.) Haastattelut sujuivat joustavasti kahden tutkijan selkeällä roolijaolla: toinen ohjasi keskustelua ja toinen huolehti kuvaamisesta, äänittämisestä ja Teamsin käytöstä litteraatioapuna. Teamsin välityksellä suoritettut haastattelut olivat napakoita ja tehokkaita toteuttaa, mutta seurakunnista sai erilaisen kokemuksen, kun matkusti paikan päälle, näki tiloja ja työyhteisön dynamiikkaa muutenkin kuin haastattelutilanteessa. Seurakunnan ilmapiiriä ja toimintatapoja kuvasi myös se, oliko haastatteluun varattu esimerkiksi pitopalvelun kakkukahvit, limsapulloja lähikaupasta vai käytiinkö haastattelua kuin tiukkaa työkokousta.

Haastattelukysymyksiä oli kolmesta eri teemasta ja me keskityimme arvoihin ja niiden merkitykseen seurakunnassa. Tutkimme ja analysoimme asiaa seuraavien haastattelukysymysten valossa:

1. Miten seurakunnassanne tehtäviä on asetettu tärkeysjärjestykseen muutosten myötä? (Mitä jätetään pois, kun uutta tulee tai talous heikkenee?)
2. Millaista arvoihin ja eettisiin kysymyksiin liittyvää keskustelua on seurakunnassa käyty? (Minkälaisilla foorumeilla tai millaisissa tilanteissa tällaista keskustelua käydään?)
3. Miten paikallinen arvomaailma ja asenneilmapiiri vaikuttavat seurakuntaanne? (Miten erilaiset hengelliset ja uskonnolliset suuntaukset vaikuttavat seurakuntaanne?)

Arvokysymykset olivat haastattelun lopussa, koska edellisessä tutkimuksessa ne olivat alussa ja ne oli koettu vaikeiksi. Yritimme vaihtaa järjestystä, jotta vastaaminen olisi helpompaa. Näin ei kuitenkaan käynyt. Näihin kysymyksiin tuli silti haastatteluissa vähemmän vastauksia kuin niitä edeltäneisiin seurakunnan muutoksia käsitteleviin kysymyksiin. Haastattelujen alku- ja keskiosat sisälsivät kuitenkin myös arvopuhetta, joten analysoimme kaikkea haastatteluissa sanottua.

Edellinen ryhmä käytti laadullista sisällönanalyysimenetelmää ja käytimme samoja menetelmiä kuin edelliset tutkijat. Sisällönanalyysin voi tiivistää neljään kohtaan: Päätä ensin mikä kiinnostaa. Toiseksi käy läpi aineisto ja ota erilleen vain omaan kiinnostukseen sisältyvät asiat. Kolmanneksi luokittele, teemoita ja tyypittele. Ja lopuksi kirjoita yhteenveto. (Tuomi, 2018.)

Analyysissä yhdistimme arvoihin ja toimintaympäristöön liittyviä poimintoja aineistosta kirjalliseen tutkimustietoon ja pyrimme tulkitsemaan niitä ilmiöitä, joihin seurakunnat ovat kiinnittäneet huomiota ja joista he meille kertoivat (Puusa, 2020). Nostimme esille eettiset aiheet, jotka nousivat haastatteluissa useimmin esille. Haastattelun alussa emme voineet tietää, mitä teemoja nousee esille, joten pystyimme valitsemaan ne vasta, kun aineisto oli ensimmäisen kerran analysoitu.

Seurakuntia on pyydetty mukaan tutkimuksen aluksi ja halukkaat seurakunnat ovat sitoutuneet vähintään kolmeen kahden vuoden välein tapahtuvaan haastattelukierrokseen. Seurakunnan kirkkoherran tai kirkkoherran osoittaman työntekijän kanssa sovittiin seurakunnalle ja tutkijoille sopiva päivämäärä ja

seurakunnan tehtävänä oli hankkia noin 8–10 hengen keskusteluryhmä mahdollisimman monenlaisista taustoista tulevia haastateltavia eli sekä eri työryhmien edustajia, että luottamushenkilöitä ja muita seurakunta-aktiiveja. Erytystoiveena meillä oli saada kuulla myös nuorelta vaikuttajalta ajatuksia seurakunnan tilanteesta ja osa seurakunnista onnistui tässä. Yllättävän monessa oli kuitenkin paikalla pelkästään työntekijöistä koostuva joukko haastateltavia.

Haastatteluun osallistuvat olivat mukana vapaaehtoisesti ja monesta välittyi Teemahaastattelu -opit ja opetukset -artikkelin (Eskola, 2015) mukaiset syyt suostua haastateltavaksi. Monella oli halu tuoda esille oma mielipiteensä ja tulla kuulluksi. Sen lisäksi he saivat kertoa omista kokemuksistaan.

Laadullisen tutkijan tulisi kyetä valitsemaan tutkimuksensa kohteeksi jokin rajattu, kapea ilmiö (Puusa, 2020). Arvot sinänsä voivat sisältää melkein mitä tahansa, mutta kun se rajataan ajankohtaiseen muutokseen ja siihen, mikä luterilaisessa paikalliskeskustelussa pääsee esille, tuloksena ei ollut kuin vähäisiä viittauksia sellaisiin perusteemoihin, kuin esimerkiksi usko, toivo ja rakkaus. Osa seurakuntien työntekijöistä viittasi seurakuntansa voimassa olevaan strategiaan, jossa tämäntyyppisiä arvoja löytyy, mutta eniten aineistossa toistui huoli talouden heikkenemisen vaikutuksista ja toisaalta ympäröivän yhteiskunnan arvojen muutoksesta suhteessa seurakunnan kanssa toimimiseen tai paikallisen kirkkorakennuksen arvostamiseen.

Pyrimme analyysissämme systemaattisuuteen, avoimuuteen, tarkistettavuuteen ja perusteltavuuteen (Puusa, 2020). Ensin kävimme läpi kaikki aineistot ja poimimme sieltä arvoihin ja asenteisiin liittyvät kommentit. Sitten tiivistimme poiminnat ja tyypittelimme poiminnot sen mukaan, osoittiko lausuttu ajatuksen vai toiminnan muutosta arvoissa, ja sen jälkeen luokittelimme ne eri aihealueiden mukaan. Tutkimuskirjallisuuden mukaan, kun ensin tiivistetään, aineiston hajanaisuus vähenee ja sen jälkeen yritetään löytää kokonaisuuksia, joista voi tehdä tulkintoja (Puusa, 2020.)

Ennen aineiston keräämistä perehdyimme suomalaiseen ja kirkolliseen arvokeskusteluun. Suomalaisissa arvoja tutkivissa tutkimuksissa ja

materiaaleissa korostuivat erityisesti kaksi teemaa eli luontoarvot ja tasa-arvo. Poimimme materiaalista aluksi näitä selkeitä arvokokonaisuuksia ja sekalaisia arvoiksi tulkittavia kannanottoja, joista saattaisi löytyä tarpeeksi yhteisiä tekijöitä. Eräänlaisen vastakkainasettelun erityisesti varhaiskasvatussuunnitelman, mutta myös opetussuunnitelman ja seurakuntien itseymmärryksen välillä totesimme jo haastatteluajankana (artikkeli 2.2.)

Kysyimme haastateltujen ajatuksia siitä, millaiseksi he kokevat seurakunnan aseman paikkakunnalla haastatteluajankohdan aikaan ja millaiset arvot seurakunnassa tällä hetkellä puhututtavat. Suorat haastattelukysymyksemme tuottivat suhteellisen vähän aineistoa, mutta monissa haastatteluissa nousi esiin kirkollisten toimitusten, erityisesti hautajaisten kulttuurimuutos sekä koronarajoitusten aikana että sen jälkeen. Aineiston muiden kysymysten kohdalta saimme hyvää kuvaa seurakuntaa ohjaavista arvoista esimerkiksi siinä, mitä toimintoja kehitettiin erityisesti tällä hetkellä ja mitkä aiheet puhututtivat.

6 ANALYSOITAVA MATERIAALI JA TULOSTEN KIRJOITTAMINEN

Laadullinen tutkimus on aina prosessi, jonka aikana tutkijan tulkinnot ja näkemykset kehittyvät. Tämän takia tutkimuksen luotettavuus ei perustu reliabiliteettiin tai toistettavuuteen, vaan asianmukaiseen raportointiin. Tutkimusraportti on laadullisen tutkimuksen kulmakivi, jonka keskipisteenä on tuoreen ja persoonallisen näkökulman löytäminen. Tutkijan täytyy muodostaa johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja niiden perusteista. Tämä tuottaa lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkimuksen luotettavuutta. (Kiviniemi, 2015.)

Edellinen tutkimusryhmä oli päättänyt, että pitkäaikais tutkimuksessa käytetään laadullista sisällönanalyysimenetelmää (Helle, 2022) ja meidän oli syytä käyttää samoja menetelmiä, jotta tutkimukset ovat vertailukelpoisia ja pidemmät muutosten linjat voivat tulla esiin, kun tutkimuksia tarkastelee

rinnakkain. Analyysissä yhdistimme arvoihin ja toimintaympäristöön liittyviä haastattelupoimintoja kirjalliseen tutkimustietoon ja pyrimme tulkitsemaan niitä ilmiöitä, joihin seurakunnat olivat kiinnittäneet huomiota ja joista he meille kertoivat (Puusa, 2020).

Litteraatioiden anonymisoinnit on toteutettu niin, että tutkijan on kirjainyhdistelmästä helppo lukea missä asemassa vastaaja on tutkimusseurakunnassa. Tämä vahvistaa enonsiaation hahmottumista (Virtanen, 2016, s. 127). Haastatteluihin osallistuneet luokiteltiin seuraavanlaisesti: Tkh: kirkkoherra, Tp: pappi, Tk: kanttori, Td: diakoniatyöntekijä, Tkv: lähetyssihteeri, Tn: nuorisotyöntekijä, Tl: lapsityöntekijä, Ts: suntio, Th: hallinto, Sl: luottamushenkilö, Sv: vapaaehtoistoimija, Ss: seurakuntalainen. Kun useita samaan luokkaan kuuluvia toimijoita oli useampia, lisättiin tunnisteeseen järjestysnumero, esim. Sv1 ja Sv2. Aineistossa olevat erisnimet kategorisoitiin ja muut arkaluonteiset tiedot poistettiin tai muutettiin. Seurakunnille annettiin tunnus, josta käy ilmi seurakunnan maantieteellinen sijainti, koko ja asukastiheys. (Helle, 2022.) Tämä myös mahdollisti muille opiskelijatutkijoille helpomman pääsyn litteraatioihin, koska koodien avulla tietty seurakunta löytyi helposti.

Analyysin avulla kuvailtiin, tulkittiin ja pyrittiin ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Aineistoa kuvaillaan tarkasti, jotta lukijakin pystyy arvioimaan tutkimuksemme prosessia ja päätelmien luotettavuutta (Puusa, 2020.) Artikkelissa on useita suoria lainauksia, joita pyrimme löytämään eri haastatteluista ja eri haastatteluryhmiltä (kirkkoherra, työntekijä, seurakuntalainen, luottamushenkilö). Tämä oli välillä haasteellista, sillä osa haastatelluista käytti paljon toisia enemmän puheenvuoroja tai tiivistä yhteistä keskustelua oivaltavammin kuin toiset.

Kaikki haastattelut käytiin läpi ja nostimme sieltä arvoihin viittaavat kommentit Excell-taulukon erillisille taulukoille seuraavanlaisen kaavion mukaisesti. Vasemmasta sarakkeesta selviävät seurakunnan koko ja alue. Asiasanana käytimme sanoja, jotka kertovat löytämästämme tuloksesta. Yläkäsitteenä toimivat luonto-arvot tässä esimerkissä. Valintaperusteissa pyrimme perustelemaan lyhyesti, miksi kyseessä oleva asia on relevantti.

Luonto-arvot

Koodit	Asiasana	Yläkäsite	Valintaperuste
S23 KM E	Ympäristödiplomi	Luonto-arvot	Ympäristödiplomi on ajankohtainen aihe seurakunnissa ja monet suorittavat sitä parhaillaan. Se toimii pohjana seurakunnassa tehtävälle ympäristötyölle.
I19 TKH E	Luontohengellisyys	Luonto-arvot	Ihmiset etsivät uudenlaisia tapoja kohdata Jumala ja hoitaa uskonelämänsä. Perinteiset jumalanpalvelukset eivät enää vedä ihmisiä puoleensa, vaan rauha ja yhteys voivat löytyä esimerkiksi luonnossa.
I19 TKH E	Oma luonnonsuojelu-alue	Luonto-arvot	Leirikeskus on muutettu luonnonsuojelualueeksi. Se toimii esikuvana muille seurakunnille.
I19 TKH E	Ekologisuus	Luonto-arvot	Ekologisuus ja kierrätys ovat nykyajan arvoista tärkeimpien joukossa. Maapallon tulevaisuus on tällä hetkellä meidän käsissämme.

Valitsimme artikkelin teemoiksi sekä yleisimmin mainitut aiheet, että sellaiset, jotka vaikuttivat tärkeiltä muuta yhteiskunnallista arvokeskustelua havainnoituamme. Seurakunnilla on itsenäisinä toimijoina paljon valtaa kehittää toimintaansa haluamaansa suuntaan, mutta oli hienoa löytää niin isoja muutoksia, että ne vaikuttivat kaikkiin tutkimusseurakuntiin. Tällaisia olivat esimerkiksi hyvinvointialueiden muutos ja varhaiskasvatuksen ja koulutyön

muutokset. Tämän lisäksi oli tutkimuksen kannalta mielenkiintoista tavoittaa myös niitä pieniä, paikallisia erikoisuuksia, joissa oli otettu huomioon oman seurakunnan väestörakenne, alueelliset erityispiirteet sekä palkatun henkilökunnan ja seurakuntalaisten osaaminen. Esimerkiksi digilaitteiden kautta tapahtuva seurakuntatyö näkyi hyvin sirpaleisesti joissain seurakunnissa yhä jatkuvina striimauksina vanhainkoteihin, kaukana asuvien omaisten kohtaamisena Teamsin kautta ja työntekijäressurssin siirtämisessä sometyöhön. Suuressa osassa seurakuntia tässä nähtiin kuitenkin enemmän uhkia kuin mahdollisuuksia.

Ennen haastattelujen alkamista olimme jo ajankohtaisen kirkollisen keskustelun myötä arvioineet saavamme tietoa siitä, miten sateenkaariasioihin ja ympäristöasioihin seurakunnissa suhtaudutaan ja haastattelujen aikana nousi uudeksi näkökulmaksi esimerkiksi kirkollisten toimitusten muutos ja seurakuntalaisten kanssa käytävän keskustelun sukupolvenvaihdos. Uskonnollisuus, pyhyys ja lähimmäisyys nousivat kantaviksi teemoiksi, kun tutkimme muiden nostamiemme ajatusten yhteneväisyyksiä. Jätimme pois sellaiset teemat, joihin toiset opiskelijatutkijat perehtyvät omien tutkimuskysymystensä myötä, jotta artikkelikokoelma ei toista itseään liikaa.

Suuresta haastattelumateriaalista tuli pikku hiljaa ymmärrettävä, kun saimme aikaan tyypittelyn, luokittelun ja kategoriat. Pelkistä haastatteluiden arvoreferoinneista muodostui yli 30 sivua tekstiä. Kerta toisensa jälkeen aineiston luettuamme löysimme uusia yhtymäkohtia erilaisten arvolöytöjen välille ja hiljalleen alkoi myös vuoropuhelu muiden ajankohtaisten tutkimusten ja kirkollisten toimijoiden puheenvuorojen kanssa. Jouduimme lopulta jättämään pois monta pientä sinänsä hyvää ajatusta, jotta kokonaisuudesta tuli luettava ja hahmotettava myös aineistoa näkemättömälle lukijalle. Moni yksittäinen hyvä ajatus tyypistyi toteamukseksi siitä, että seurakunnat ovat itsenäisiä ja omaleimaisia toimijoita.

7 TULKINTA

Tulkinnan kriteerinä oli pyrkimys ymmärtää toisten elämysmaailmaa. Tutkimusseurakunnat on jaettu seurakunnan koon, sijainnin ja väestötiheyden mukaan, jotta yhtäläisyyksiä ja eroja on mahdollista tarkastella seurakuntien erityispiirteet huomioon ottaen. Toiseksi tulkinnan perusteena on merkityksen koherenssi. Tämä on otettu huomioon aineiston tyypittelyssä ja eri merkityskokonaisuuksien alle on pyritty löytämään vastauksia kaikista tutkimuskategorioista, ei vain omien tutkimuskysymysten pohjalta muodostettujen haastattelukysymysten kohdalta tai vain yhdellä tietyllä termillä. Kolmanneksi on otettu huomioon historiallisuus perehtymällä kahden vuoden takaiseen edelliseen tutkimuksen osaan ja käyttämällä sitä pohjana muutoksen havaitsemisessa. Otimme huomioon myös kirkkolain uusimmat muutokset esimerkiksi nuorten vaikuttajaryhmistä. Samaan aikaan haastattelukierroksen kanssa käydyt kirkolliset keskustelut mahdollisesta avioliittokäsityksen muutoksesta sekä suomalaista yhteiskuntaa ravisuttaneet lähivuosien kriisit: pandemian, sodat ja hyvinvointialueiden muutokset. Neljänneksi on otettava huomioon hermeneuttisen kehän hahmottaminen oman tematisointitavan ja raportoinnin suhteen. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta on tutkimusmenetelmä, ei luotettavuutta heikentävä asianhaara. (Virtanen, 2006.)

Havainnot ovat johtolankoja, eivät faktoja (Puusa, 2020). Monessa keskustelussa keskustelijat olivat eri mieltä tai jatkoivat toisen nostamasta aiheesta uuteen suuntaan. Yksittäisinä kommentteina oli vaikea arvioida ajatusten painoarvoa, mutta yhdistettynä ja vastaavuuden löytymisen kautta toisten seurakuntien haastatteluista nousevat monenlaiset aiheet muodostivat perustellun ja omassa ajattelussamme uskottavan kokonaisuuden. Erittely ja yhdistely mahdollisti analyysin ja jossain vaiheessa myös synteessin. Ajattelempa, että analyysin päämääränä on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin. Lopullista artikkelia lukee todennäköisimmin juuri haastattelseurakuntien työntekijät ja luottamushenkilöt ja tavoitteenamme oli siksi löytää arvojen muutoksesta myös mahdollisia tulevaisuuden suuntaviivoja seurakuntien päätöksenteon tueksi. Toivomme myös, että he voivat tunnistaa itsensä tuloksista.

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Edellinen tutkimusryhmä oli hyvin nostanut sekä vahvuudeksi että haasteeksi meidän tutkijoiden oman asiantuntijuuden ja ammatillisen osaamisen seurakuntatyössä. Vahvuutena on heidän mukaansa tuttu yhteinen ammattikieli ja samalla heikkoutena omat ennakkokäsitykset, jotka muodostuvat oman työn kautta. (Helle, 2022.) Käytetyn kielen merkityksen ymmärtäminen on ratkaisevaa tulkinnan kannalta (Tuomi, 2018). Toisaalta tutkija on noviisi ja hänen pitäisi hahmottaa oman ymmärryksensä rajat ja mitä ennakkokäsityksiä hän tuo haastatteluun ja miten se, mitä tutkija pyrkii tarkastelemaan, ohjaa hänen omia havaintojaan (Puusa, 2020). Koimme, että yksi selkeä luotettavuustekijä oli se luonteva yhteys, jonka me seurakuntien työntekijöinä kykenimme luontevasti luomaan haastateltavien kanssa heti keskustelujen aluksi ja haastattelujen ongelmakohtia ratkoessa. Toimimme paitsi opiskelijatutkijoina, työntekijätutkijoina, joilla oli käytännön ymmärrys puhuttavista asioista.

Seurakunnat valitsivat keskuudestaan 8–10 henkilön haastattelujoukon, johon olimme toivoneet työntekijöitä, luottamushenkilöitä ja seurakuntalaisia monipuolisesti seurakunnan hyväksi katsomalla tavalla. Erityistoiveena pyysimme tapaamista järjestävää selvittämään, voisiko haastatteluryhmään kuulua myös paikallinen nuori vaikuttajaryhmän jäsen. Tärkeintä oli, että haastateltavilla oli kokemusta ja näkemystä omasta seurakunnastaan ja pyrimme ohjausryhmän tuella tekemään haastattelukysymyksistä niin konkreettisia, että niihin pystyi vastaamaan ilman teoreettista tietoa aiheesta. Kysymykset olivat puolistrukturoituja eli jokaisessa haastattelussa kysyttiin samat kysymykset, mutta vastauskeskustelut saivat vaihdella vapaasti. Tavoitteena oli saada aikaan dialogia tutkittavista aiheista. Keskustelun vetäjä ohjasi keskustelua esimerkiksi palkitsemalla tietyistä teemoista lisäkysymyksin tai sivuuttamalla toisia tarttumatta niihin ja hyödyntäen muita vuorovaikutuksen hallintatekniikoita (Puusa, 2020.) Näin saimme muutamista aiheista enemmän ajatuksia työstettäväksi.

Äänitykset ja litteroinnit ovat vain meidän opiskelijatutkijoiden käytössä. Seurakunnat koodattiin niin, että me pysyimme selvillä siitä, mistä tieto tulee. Yksittäisten henkilöiden tai seurakuntien tunnistettavuus poistettiin varsinaisista artikkeleista ja opinnäytetyöjulkaisusta edellisen tutkimuksen käytänteiden mukaisesti.

EU:n tietosuojasetuksen ja sitä täydentävän Suomen tietosuojalain mukaisesti ensimmäinen tutkijaryhmä määritteli yhdessä tutkimusta ohjaavien opettajien kanssa, miten henkilötiedot suojattiin anonymisoimalla ja koodaamalla. Valmiista litteraatioista selviää enää seurakunta ja se asema, joka haastateltavalla on suhteessa seurakuntaan. Kaikki ihmisten, paikkojen ja muiden erisnimien kohdalle on vaihdettu yleistermi. Erityisiä henkilötietoryhmiä ei ole missään vaiheessa määritelty. Diakin opettajat laativat tietosuojaselosteen, joka sekä toimitettiin haastatteluseurakunnan kirkkoherralle ennen haastattelupäivää sähköpostitse että luettiin jokaisen haastattelun aluksi kaikille haastateltaville. Se on raportin liitteenä (liite 1). Henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena oli EU:n yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisesti haastateltavan suostumus, joka varmistettiin aina haastattelun alussa. Erillistä tutkimuslupaa ei tarvittu, koska riittävä anonymiteetti pystyttiin mahdollistamaan koko aineiston käsittelyn ajan. Anonymisoidut litteraatiot säilytetään Diakin tietokannassa mahdollista muuta tutkimuskäyttöä varten. (Arene & Tampereen Yliopiston tietoarkisto; EUR-Lex, 2006.)

9 TYÖELÄMÄPOHDINTA

Tutkimuksessa mukana oleva seurakunta voi hyödyntää jo haastattelutilanteessa syntynyttä keskustelua oman toimintansa arviointiin ja kehittämiseen. Toivomme, että haastatteluissa nousseet toiveet ja oivallukset ovat parantaneet ja monipuolistaneet seurakunnissa käytyä keskustelua. Haastatteluissa kävi ilmi, että osa seurakunnista oli käyttänyt edellisen tutkimuksen tuloksia esimerkiksi

nykyisen strategiansa muodostukseen. Tutkimus auttaa myös ev.lut. kirkkoa ymmärtämään seurakuntia yhdistäviä ja erottavia piirteitä. Näin myös ev.lut. kirkon tuki voi kohdentua seurakunnille paremmin.

Tutkimuskysymykset ovat käyneet hyvää vuoropuhelua ajankohtaisten ilmiöiden kanssa ja osasta aiheista olisi ollut mielekästä kirjoittaa myös haastattelujen jälkeisten tapahtumien valossa. Seurakuntien käytännöissä ja ulkoisissa tilanteissa näkyi paljon eroja, mutta arvotasolla oli lähes mahdotonta kategorisoida tietyytyypistä ajattelua tietyn alueen tai tietynkokoisten seurakuntien leimalliseksi piirteeksi. Lopputuloksena voisi ennemminkin pitää sitä, että ulkoisista eroavaisuuksista huolimatta seurakuntia yhdistävät samanlaiset huolet ja ilonaiheet, jotka ilmenevät omaleimaisilla tavoilla. Kokonaiskirkollisesta ohjauksesta huolimatta jokainen seurakunta tai seurakunta tai seurakuntayhtymä on itsenäinen toimija.

Tämä on omalle ammatillisuudellemekin merkittävä lopputulos: olemme kaikki arvoiltamme samanlaisia, vaikka seurakunnan perustyössä ristiriitoja onkin mahdoton välttää. Suurin kaikkia haastattelseurakuntia yhdistänyt arvokokonaisuus oli ihmisen luovuttamaton arvokkuus (artikkeli 4.1). Samoin huoli tulevaisuudesta juuri tämän arvon toteutumisen kannalta toistui haastattelusta toiseen. Voimme oppia paljon tutustumalla toisten seurakuntien toiminnan ratkaisuihin tästä näkökulmasta: miten vahvistamme yhteisten arvojemme toteutumista tämän ajan haasteiden keskellä.

Haastatteluissa näkyi vielä vahvasti työalakohtaisuus ja esihenkilöiden ensisijaisuus. Suurimmassa osassa haastatteluja eniten puheaikaa käytti kirkkoherra ja aina kun siirryttiin puhumaan esimerkiksi vähemmistöistä ja seurakunnan alueen apua tarvitsevista, puheenvuoron otti tai se osoitettiin seurakunnan diakonille. Eniten jäimme pohtimaan sitä, missä asioissa luottamushenkilöillä on sananvaltaa. Luottamushenkilöitä ja erityisesti pyytämiämme nuoria olisi varmasti myös ollut helpompi saada mukaan haastatteluihin, jos haastatteluajankohta ei olisi ollut arkiamu. Puheissa seurakuntalaisten arvostus ja nuorten mukaantulon mieluisuus olivat vahvasti esillä, mutta arjen työn valinnoissa ne näkyivät vain vähän. Haastateltujen

seurakuntalaisten arvostamat kohtaavat työmuodot, yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen jäivät myös usein taka-alalle, kun työntekijät innostuivat listaamaan ”perustyötään” tai ”ydintyötään”, johon he lukivat ennemmin jumalanpalvelukset ja toimitukset. Nuorten vaikuttajaryhmät ovat suurimmassa osassa seurakuntia vielä uusi ilmiö, joten on kiinnostavaa nähdä, vaikuttaako tällainen hallinnollinen muutos oikeasti myös seurakuntien toimintaan ja työntekijöiden asenteisiin.

Osana syksyn 2023 opintoja kuuntelimme Milleniaalien kirkko -podcastia (Horisontti, 2023), joka sanoi hyvin tarpeellisen näkökulman keski-ikäisten ajattelussa: Ihmiset etsivät henkilökohtaista toimijuutta. He kaipaavat vähemmän yksilöä velvoittavia ja enemmän yhteisöä rakentavia tekoja. He eivät halua olla kohteita vaan tekijöitä. Tämä toistui useamman haastateltavan puheenvuoroissa, erityisesti kun seurakuntalaiset ja luottamushenkilöt kertoivat ilonaiheistaan ja miksi seurakunta on heille merkityksellinen. Tämän sanoman kuuluminen on oleellista tulevaisuuden kannalta. Hiljaisuuden ystävien toiminnanjohtaja Mika K. T. Pajunen kuvaa postmodernien suomalaisten uskonnonharjoitusta tienä, johon saattavat kuulua esimerkiksi kokemukselliset retriitit ja pyhiinvaellukset ja nämä yhdistyvät ilmastokriisin tuomaan tietoisuuteen luonnon hauraudesta ja tärkeydestä. (Pajunen, 2020). Maailma muuttuu ja taloudelliset resurssit luovat omat haasteensa seurakuntien tulevaisuuteen ja asioiden on muututtava vääjäämättä, mutta yksi asia on ja pysyy: Jeesus Kristus. Haastattelut vahvistavat ymmärrystämme siitä, että kirkko toimii ajassa ja elävä usko muuttuu ympäröivän yhteiskunnan kanssa vuorovaikutuksessa. Omassa työssämme tämän saaminen keskiöön tulee vaatimaan vahvaa työyhteisötyötä ja yhteistyötä yli työala- ja seurakuntarajojen.

LÄHTEET

- Arajärvi, P. (2011). Kestävä kehitys sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Teoksessa A. Pohjola, & R. Särkelä (toim.), Sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto ry.
- Arene ry. (i.a.). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Saatavilla 9.4.2024.
<https://arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Eskola, J. & Vastamäki, J. (2015). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Valli R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. PS-kustannus.
- EUR-lex. (2026). Yleinen tietosuoja-asetus (GDPR). Saatavilla 9.4.2024.
<https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/summary/general-data-protection-regulation-gdpr.html>
- Helkama, K. (2015). SUOMALAISTEN ARVOT Mikä meille on oikeasti tärkeää? Meedia Zone OÜ.
- Helle, L., Helstelä, K., Pihlajamäki, V., Pohjonen, J., Puronaho, M. & Selkälä, M. (2022). SEURAKUNTIEN TOIMINNAN MUUTOS JA ALUEELLISET KEHITYSTRENDIT Prosessikuvaus tutkimuksen vaiheista vuodelta 2022. Theseus.
- Horisontti - Jokin hiertää - pettäkö kirkko nuoret aikuiset? (4.3.2023). Yle Areenan Podcast. Saatavilla 17.12.2023
- Hoppania, H-K ja Venäläinen, S. (2023). Kanssatutkimuksen tietoteoreettiset taustat. Teoksessa Kulmala, M., Spisak, S. & Venäläinen, S. Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt. Tampere University Press.
- Huokuna, P., Kolehmainen, R., Kopperi, K., & Merenlahti, P. (toim.). (2020). Aitoon vuoropuheluun – keskustelua arvoista. Kirkon julkaisut
- Huttunen, N., Portman, A., Sinnemäki, K. (2020). Kaappiluterilainen kansa. Kaikialta kaikialle – kirkon missio nyt, missiologian tuntemus kirkon työssä (2018). Kirkkohallitus.
- Ketola, K., Hytönen, M., Salminen, V-M., Sohlberg, J., Sorsa, L. (2016). OSALLISTUVA LUTERILAISUUS Suomen evankelisluterilainen

- kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125.
- Kiviniemi, K. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita Tutkimusmetodeihin 2. PS-kustannus. KJ 1036/ 2023. 11.11.2021/657 v. 2023. Kirkkojärjestys 657/2023 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®
- Limnell, J., Hiltunen, E., & Dufva, M. (2022). Suomen tulevaisuudet. Suuret kysymykset ja vastaukset.
- Metsämuuronen, J. (2006). Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp ky.
- Mäntyranta T. & Kaila M. (2008). Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo97349>
- Pajunen M. (2020). Hiljaisuuden viljely ja kristillinen spiritualiteetti. Teoksessa Hellqvist E. & Komulainen J. Henkisyyttä ja mielenrauhaa. Asian uskonnollisuus länsimaissa. Gaudeamus.
- Puohiniemi, M. (2022). Suomalaisen arvomaailman muutos, globalisaatio ja ajan henki. Books on Demand.
- Puusa A. & Juuti P (2020). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus.
- Salminen, V-M. (2022). Suomalaisten luontosuhde, ilmastonmuutos ja spiritualiteetti. Teoksessa Salminen, V-M., & Huttunen, N. SPIRITUALITEETTI 2020-LUVUN SUOMESSA. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 137.
- Siunauksen signaalit (2022). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko 2022. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 125, kirkko ja toiminta. Helsinki.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko: perustietoa kirkosta. Saatavilla 14.10.2024. <https://evl.fi/tietoa-meista/perustietoa-kirkosta/>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko: tutkimushankkeet. Saatavilla 4.10.2024 <https://evl.fi/plus/kirkon-tutkimus/tutkimushankkeet/>
- Tampereen Yliopiston Tietoarkisto. (i.a.). Tunnisteellisuus ja anonymisointi. Saatavilla 9.4.2024.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi/>

Tuomi J. & Sarajärvi A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Virtanen J. (2006). Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana.

Teoksessa Metsämuuronen J. Laadullisen tutkimuksen käsikirja.

Gummerus Kirjapaino Oy.

Yin R. (2018). Case study research and applications. Design and methods. SAGE publications.

Ympäristöministeriö. 15.3.2023. Mitä on kestävä kehitys? Saatavilla 8.11.2023.

<https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>